

ЖУРАВКА

Олена Сергіївна
o.zhuravka@uabs.sumdu.edu.ua

УДК 368.03.330

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД
СТРАХУВАННЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
РИЗИКІВ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО
ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІк.е.н., доцент, Сумський
державний університетFOREIGN EXPERIENCE OF
AGRICULTURAL RISKS INSURANCE
AND POSSIBILITIES OF ITS
IMPLEMENTATION IN UKRAINE

КОЛЕСНИК

Анна Ігорівна
annkolesnik06@gmail.comстудент, Сумський
державний університет

Стаття присвячена теоретичним аспектам та системам страхування сільськогосподарських ризиків у провідних розвинутих країнах світу. Також запропоновано впровадження зарубіжного досвіду у вітчизняну практику страхування ризиків аграріїв. Проаналізовано законодавчу базу з приводу поставленої проблеми.

Статья посвящена теоретическим аспектам и системам страхования сельскохозяйственных рисков в ведущих развитых странах мира. Также предложено внедрение зарубежного опыта в отечественную практику страхования рисков аграриев. Проанализирована законодательная база по поводу поставленной проблемы.

The present article researches theoretical aspects and systems of insurance of agricultural risks in developed countries of the world. Foreign experience implementation into the Ukrainian insurance practice is proposed. The legal aspects concerning this problem are analyzed.

Ключові слова: страхування, ризики, сільське господарство, субсидоване страхування, страховий захист

Ключевые слова: страхование, риски, сельское хозяйство, субсидируемое страхование, страховая защита

Keywords: insurance, risks, agriculture, subvention insurance, insurance protection

ВСТУП

Сільськогосподарське виробництво завжди було ризиковим, адже воно є таким видом діяльності, на прибутковість якого значною мірою впливають різноманітні погодні та кліматичні фактори, дія яких у більшості випадків є неконтрольованою. До того ж сільськогосподарські виробники стикаються і з таким ризиками, як коливання цін, зміни врожайності, непослідовність державної політики. Дослідженням проблеми страхування сільськогосподарських ризиків займається достатня кількість науковців. Розглядаючи їхні праці можна виділити те, що хоча і існує велика різноманітність авторів, що досліджують дане питання, проте кожен погоджується з тим, що необхідно на державному рівні розробляти систему підтримки сільськогосподарського виробника, в тому числі через механізм страхування. Але в своїх наукових роботах вони не мали законодавчого підґрунтя, яке з'явилося відносно в недавній час. Проект Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» має вагомні основи для більш детального розгляду даної проблеми.

МЕТА РОБОТИ полягає у аналізі особливостей розвитку зарубіжного страхування сільськогосподарських ризиків, виявленні основних гальмуючих факторів недостатнього розвитку сільськогосподар-

ського страхування в нашій країні та можливості впровадження зарубіжного досвіду в українську практику.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, ресурси Internet, законодавча база.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення інформації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Страховий захист сільськогосподарського виробництва скрізь у світі є оптимальним способом забезпечення стабільного розвитку аграрного ринку. Варто відзначити, що таке страхування є одним із ефективних методів фінансування збитків в аграрному секторі, оскільки страхові компанії заздалегідь формують необхідні резерви для майбутніх виплат, обходячись без зовнішніх і внутрішніх позик. Основною метою страхування сільськогосподарських ризиків є часткова або повна компенсація страхувальнику матеріальних втрат через несприятливі випадки, якими майже завжди виступають різноманітні природно – кліматичні умови. Необхідність використання страхування в сільському господарстві пояснюється також тим, що держава та ринок має недостатні

можливості щодо забезпечення широкої маневреності фінансовими ресурсами господарюючих суб'єктів.

Якщо брати до уваги той факт, що Україна має приблизно 60 – 70 % земель, які використовуються в сільськогосподарському виробництві, що засвідчує про наявність значного потенціалу в цій галузі, то тоді постає гостре питання, чому при досить значних можливостях у використанні сільськогосподарських земель та за умови, що розвиток цієї галузі є одним із стратегічних напрямів розвитку України, все ж таки, ця галузь не є в достатній кількості розвиненою аби відповідати своїм реальним можливостям.

На розвиток страхування сільськогосподарських ризиків впливає ряд факторів, але один із них є, на наш погляд, найвагомим – це суперечливий характер страхових відносин між страховиком і страхувальником. Ця суперечність полягає в тому, що як страхувальник, так і страховик мають свої економічні інтереси в здійсненні цього виду страхування. Так, страхувальник намагається забезпечити собі максимальний розмір страхового покриття при оптимальному розмірі страхових платежів. Страховик становить перед собою пріоритетність в прийнятті мінімальних ризиків при збереженні максимальних страхових платежів. Отже, існує проблема недооцінки страхувальником фінансової корисності страхових операцій та відсутність критеріїв і показників її визначення [1].

Крім вказаного вище фактору, також у вітчизняній практиці розрізняють такі проблеми, як відсутність реальної державної підтримки страхування аграрного сектору економіки, недостатня гарантія одержання страхових відшкодувань страхувальниками, складний фінансовий стан більшості сільськогосподарських підприємств та несвочасні виплати страхових виплат страховикам.

В даний час вітчизняні страхові компанії надають послуги зі страхування тварин, сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень. Умови страхування відрізняються в залежності від об'єкта страхування, типу ризику, бази визначення збитків, тощо. Досліджено, що тарифи на страхування тварин нижчі від тарифів страхування сільгоспкультур, в свою чергу тарифи на страхування зернових менші від тарифів на страхування овочів. Отже можна сказати, що на даний час в Україні тарифікація по страхуванню сільськогосподарських підприємств має свою черговість, яка з кожним видом діяльності зростає, а саме, спочатку як найдешевше страхування іде страхування тварин, далі страхування сільгоспкультур, і найдорожче – страхування овочів.

Якщо аналізувати тарифи вітчизняних компаній які займаються страхуванням сільськогосподарських ризиків, і відношення до таких тарифів фермерів, то можна прийти до реальної проблеми, яка пояснює чому даним видом страхування займається незначна кількість страхових компаній. Адже реальне страхування (за відсутності безумовної франшизи) даної галузі може відбуватися за рівня тарифів від 10 до 15 відсотків (в залежності від культур), в той час коли більшість фермерів вважають, що максимальний страховий тариф становить лише 5%. Дану суперечку

між двома сторонами страхування зможе розв'язати тільки держава. Тому в даній статті ми звернулися до зарубіжного досвіду.

Проведені дослідження світового досвіду в галузі страхування сільськогосподарського виробництва свідчать про функціонування в багатьох країнах національних систем страхування сільськогосподарських ризиків. Кожна країна створює власну, необхідну їй систему страхового захисту сільськогосподарського виробництва (табл. 1).

Світовий досвід свідчить, що в міжнародній практиці страхування сільськогосподарських ризиків сформувались дві основні моделі, які умовно можна назвати «американська» та «європейська». Для «американської» моделі, яка застосовується в США та Канаді, характерна значна підтримка держави у страхуванні сільськогосподарських ризиків. Для «європейської» моделі характерна мінімальна участь держави в аграрному страхуванні, котра зводиться головним чином до виконання контрольних функцій щодо діяльності приватних страхових компаній у цьому секторі ринку страхових послуг [3]. Обидві ці моделі мають свої переваги і недоліки, але, як свідчить міжнародний досвід, найефективнішим при страхуванні аграрних ризиків є поєднання цих двох моделей. Саме така система страхування сільськогосподарських ризиків діє в Іспанії, яка, за оцінками експертів міжнародного проекту ЄС Tacis «Вдосконалення управління ризиками фермерських господарств та малих і середніх господарств в аграрному секторі», є країною з найрозвиненішою системою агрострахування в Європі [2].

Тому доцільно буде розглянути більш детально систему сільськогосподарського страхування Іспанії. Страхування сільськогосподарських ризиків в цій країні характеризується згодою між страхувальниками, страховиками та державною адміністрацією. Основними учасниками ринку страхування аграрних ризиків в Іспанії є: Державне Агентство аграрного страхування при Міністерстві сільськогосподарства (ENESA), Консорціум Компенсації страхування та Головне управління страхування при Міністерстві економіки, страховий аграрний пул, Федерація сільськогосподарських кооперативів [4].

До основних характеристик системи страхування в Іспанії слід віднести: добровільний характер, покриття ризиків забезпечуються приватними страховими компаніями, держава підтримує дану сферу, сільськогосподарські виробники беруть активну участь в питаннях агрострахування.

Досить потужну систему сільськогосподарського страхування має Канада. Тут існують спеціалізовані «королівські корпорації» та приватні компанії. Система страхування та фінансування сільськогосподарського виробництва в Канаді визначається двома головними факторами: вагомою участю уряду в програмах страхування та кредитування фермерів та інтегрований підхід до управління ризиками у сільському господарстві [5].

Системи страхування аграрних ризиків у країнах світу [2]

Країна	Учасники системи агрострахування	Основні заходи, передбачені системою страхування аграрних ризиків
США	Федеральна корпорація страхування врожаю (Federal Crop Insurance Corporation) Департаменту сільського господарства; страхові компанії; товариства взаємного страхування	Забезпечення виконання Федеральної програми страхування врожаю, яка включає: - перерахунок страховикам із федерального бюджету за фермерів 60% страхових премій; - контроль організації перестрахування; - забезпечення додаткового страхового покриття фермерам, які беруть участь у Федеральній програмі страхування врожаю;
Португалія	Система «державного та приватного партнерства»	Держава: субсидії фермерам на страхування та організація перестрахування. Приватні страхові компанії (інтегровані в систему страхування сільськогосподарських ризиків): розроблення програм страхування та контроль за їх виконанням; відшкодування частини ризиків, не відшкодованих державою.
Польща	Приватна система страхування під контролем держави	Забезпечення функціонування Страхового гарантійного фонду для здійснення 100% виплат страхового відшкодування за договорами обов'язкового страхування відповідальності осіб, зайнятих сільським господарством.
Латвія	Міністерство землеробства; страхові компанії	Міністерство землеробства: - забезпечення субсидування страхових премій; - створення накопичувального фонду за участю держави, сільськогосподарських товаровиробників, та страхових компаній; - створення компенсаційного фонду за участю сільськогосподарських товаровиробників і держави
Канада	Державна корпорація страхування аграрних ризиків (Agriculture Financial Services Corporation); страхові компанії; товариства взаємного страхування	Забезпечення виконання Державної програми страхування аграрних ризиків, яка передбачає: - субсидовані заощадження для фермерів; - виконання програми забезпечення доходів (рівня доходів фермерам не нижче ніж 70% від попереднього рівня за останні три роки); - контроль організації перестрахування; - забезпечення перестрахування понад 40% агроризиків за кордоном.

Якщо говорити про страхування сільськогосподарських ризиків у США, то важливим моментом, який потрібно відмітити, є те, що у даній країні програми підтримки страхового захисту фермерів розподіляються умовно на два види. Першою є програма зі страхування врожаю, а іншою програма страхування доходу. Але така система страхування має свої недоліки, а саме великі адміністративні витрати та складність контролю.

Функції визначення державної підтримки фермерів покладено на Агентство з управління ризиками при Міністерстві сільського господарства США. В його обов'язки входить також регулювання діяльності страхових компаній, контроль за виконанням контрактів та розподіл субсидій між приватними страховими компаніями [2].

Країни Європи, такі як Австрія, Польща, Німеччина, Франція та Португалія використовують систему страхування сільськогосподарських ризиків через приватні компанії під контролем або за допомогою держави.

Як вже раніше зазначалося, на сьогодні Україна має значний потенціал для розвитку сільського господарства. При цьому одним з елементів ринкової моделі аграрного сектору є створення нової системи страхування з метою зниження рівня ризикованості виробничої діяльності [6].

Система страхування аграрних ризиків включає таких учасників, як сільськогосподарських виробників та їх об'єднання, страхові організації та їх об'єднання у вигляді страхового пулу, уряд та допоміжні організації (професійні та громадські

об'єднання, експертно-правові структури та державні установи).

Взаємодія учасників системи визначається їхніми інтересами та можливостями. Сільськогосподарські виробники потребують страхового захисту та зацікавлені у зниженні його вартості. Страхові компанії прагнуть отримати прибуток від діяльності на аграрному ринку, проте обмежені у своїх можливостях отримувати інформацію про показники діяльності цього ринку, а також розвивати власну методологію роботи на цьому ринку. Уряд переслідує мету надання підтримки сільськогосподарському виробнику задля стабілізації його виробництва та доходу, але має обмежені ресурси, які він може спрямувати на ці цілі [7].

Аналізуючи інтереси та можливості учасників даної системи, головна роль у ній має належати уряду, який повинен належним чином виконувати свої уповноваження щодо політики підтримки аграрного страхування.

В результаті проведених численних досліджень вітчизняними вченими та дослідниками стосовно розвитку страхування сільськогосподарських ризиків в Україні, було виявлено низку причин недосконалого формування цього сектора ринку страхових послуг, зокрема:

- недосконалість страхового законодавства в сфері здійснення обов'язкового страхування сільськогосподарських ризиків;
- висока вартість страхової премії для страхувальника;
- використання системи «податкового кредиту» щодо компенсації частини сплаченої страхувальником страхової премії;
- низький рівень обізнаності в сфері страхування страхувальників та недостатній рівень кваліфікації працівників страхових компаній;
- недовіра потенційних страхувальників до страхових компаній;
- відсутність постійної прозорої й доступної інформації щодо діяльності страховиків, які здійснюють цей вид страхування.

Це зумовлює необхідність формування в Україні державної політики підтримки та розвитку ринку сільськогосподарського страхування.

Проведені дослідження свідчать, що на сьогодні в Україні є напрацювання щодо розв'язання вказаної проблеми на державному рівні. Зокрема, Проектом ЄС «Вдосконалення управління ризиками фермерських господарств та малих і середніх господарств в аграрному секторі» разом з ННЦ «Інститут аграрної економіки» розроблений Проект концепції розбудови системи аграрного страхування та підготовлений проект Закону України «Про аграрне страхування в Україні» [1]. Проте вступ в дію вказаних законодавчих актів ще залишається у майбутньому.

Також для розв'язання проблеми пропонується прийняти новий проект Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», яким змінюються концептуальні підходи щодо державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції, та

пропонується визнати таким, що втратив чинність, Закон №4391 [8].

Проект Закону стосується регулювання відносини у сфері страхування сільськогосподарської продукції, що здійснюється з державною підтримкою, з метою захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників і спрямований на забезпечення стабільності виробництва в сільському господарстві [9].

Згідно даного проекту Закону державна фінансова підтримка при страхуванні сільськогосподарської продукції повинна здійснюватися шляхом надання державної субсидії сільськогосподарським підприємствам, а також надання державної фінансової допомоги фонду покриття катастрофічних ризиків Аграрного страхового пулу України [10].

Також в даному Законі виокремлені основні принципи здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою, а саме:

- організація такого страхування на засадах саморегулювання, добровільності, відсутності дискримінаційних норм та демократичності управління;
- рівність можливостей доступу;
- забезпечення дієвої державної підтримки;
- досягнення необхідного рівня ефективності убезпечення від ризиків при виробництві продукції;
- забезпечення системної єдності і функціональної різноманітності установ, що забезпечують здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою;
- забезпечення прозорості, ефективності та довіри між суб'єктами страхування;
- доступність страхових послуг зі страхування продукції;
- забезпечення стабільності фінансового стану сільськогосподарських товаровиробників у разі загибелі, знищенні, втраті або пошкодженні об'єктів страхування сільськогосподарської продукції;
- забезпечення відкритості у процесі формування інформаційних баз;
- використання суб'єктами страхування сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою типових страхових продуктів;
- невтручання органів державної влади та/або органів місцевого самоврядування в оперативну діяльність суб'єктів страхування;
- підтримка добросовісної конкуренції;
- обов'язковість дотримання вимог, встановлених цим Законом;
- забезпечення компенсації збитку, завданого страхувальникам або вигодонабувачу, внаслідок настання страхових випадків, у розмірі, порядку і на умовах, встановлених Законом.

До речі, важливим моментом при розгляді страхування сільськогосподарських ризиків є діяльність Аграрного страхового пулу України, який виступає добровільним об'єднанням страховиків, що здійснюють страхування сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою. Аграрний страховий пул України повинен забезпечувати

здійснення страхової виплати за укладеними договорами страхування сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою, виданими від імені страховиків - членів Аграрного страхового пулу України, у разі неможливості виконання ними своїх зобов'язань. Така страхова виплата здійснюється за рахунок наданого страховиком фінансового забезпечення [11].

З огляду на все вище сказане та з урахуванням досвіду зарубіжних країн, виникає доцільність створення в Україні ефективної системи страхування сільськогосподарських ризиків за державною підтримкою та формування ефективної системи сільськогосподарського страхування в добровільній формі.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши зарубіжний досвід аграрного страхування, слід зазначити, що існують різні моделі страхування, кожна з яких має свої переваги та недоліки. Найбільш ефективно страхування аграрних ризиків здійснюється у таких країнах, як Канада, США та Іспанія. Україна має великий вибір з країн, які мають розвинену і ефективну систему страхування сільськогосподарських ризиків. На наш погляд, при розробці системи страхування аграрного сектору України, треба компонувати підходи різних країн. Як вже зазначалося в статті, найкраща система страхування та, яка компонує в собі різні методи, як «американської» так і «європейської» моделі страхування аграріїв. Але враховуючи даний стан нашої країни, треба відмітити те, що для розвитку цієї сфери в нашій країні потрібен хороший старт, який на початку вересня минулого року вже було здійснено, коли було створено проект Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою. Даний Закон має непогані та навіть досить ефективні рішення щодо проблеми розв'язання проблеми страхування сільськогосподарських ризиків.

Тільки за умови поступових та узгоджених дій уряду, страховиків та страхувальників можна буде досягти більш ефективних взаємовідносин в сфері страхування сільськогосподарських ризиків.

Список використаних джерел

1. Ісар І.В., Гончар Є.О. Страхування сільськогосподарських ризиків в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/12_57095.doc.htm
2. Досвід сільськогосподарського страхування в зарубіжних країнах та можливості його використання в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mirznanii.com/a/3194/dosvd-slskogospodarskogo-strakhuvannya-v-zarubzhnikh-kranakh-ta-mozhliivost-yogo-vikoristannya-v-ukra>
3. Якубович В.А. Використання міжнародного досвіду в процесі розбудови системи аграрного страхування в Україні: досвід Іспанії / В.А. Якубович // Економіка АПК – 2007. – № 6. – С. 139-144
4. Фисун І. Зарубіжний досвід страхування аграрних ризиків та доцільність його застосування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2011/Economics/78211.doc.htm11
5. Матвієнко Г.А. Організація підтримки розвитку приватного аграрного страхування в Україні на основі досвіду розвинених країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.library.dgtu.donetsk.ua/fem/vip33-2/33-2_25.pdf
6. Минкіна Г.О. Страхування як інструмент управління ризиками підприємств АПК [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2010_154_3/10mgo.pdf
7. Алескерова Ю.В., Царенко О.Б. Страхування аграрних ризиків: зарубіжний досвід та перспективи розвитку в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=33896>
8. Аграрний стаховий пул України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uaip.com.ua/about/>
9. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/7129>
10. Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>
11. Аграрне інформаційне агенство [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/nackomfinposlug-uhvalila-zakonoproekt-sodo-derzpidtrimki-strahuvanna-silgospodarskii>